

Kronika

Hur ska mera civilisation föra oss tillbaka till det idylliska naturtillståndet? undrar Jan Söderqvist

Onda mäns roller

Är det fel att vara man? Knepig fråga, eller hur? Somliga läsare har kanske aldrig begrundat den på riktigt allvar, har kanske inte ens uppfattat dess brännande mediala aktualitet. För alla dessa på apstadiet kvardröjande ignoranter har nu (23 april) Birger Schlaug skrivit en debattartikel i Expressen.

Tyvärr har Schlaug vis ingenting att tillföra diskussionen. Han nöjer sig med att markera position (han är en man som vagar tillstå ett känslovliv) och tycka illa om kvinnomisshandel (vilket, enligt gängse debattlogik, innebär att den som reser invändningar genast kan anklagas för att bagatellisera problemet eller rent av för att gå de onda krafternas ärenden).

Men mitt i allt opportunistiskt nonsens anar man två grundläggande antaganden, som är intressanta därför att de är tidstypiska och därför att de är så gangbara (och således allmänt omfattade, åtminstone bland de människor som läser och skriver debattartiklar i Expressen).

Det ena är att ondskan kommer till oss utifrån. Schlaug framhåller att det är mannen som svarar för merparten av allt det negativa och destruktiva här i världen: "vald, krig, övergrepp, missandel, mord, valdtakt". Därmed menar Schlaug inte att "alla män är potentiella valdtaktsmän", men däremot att "konstrollerna formar oss, vare sig vi vill eller inte". Vald och krig och andra daligheter är, således, kulturprodukter.

Aggression skulle, säger oss detta synsätt, vara något onaturligt, ett resultat av de socialt skapade konstrollerna. Det vald som förekommer i Kosovo och hemma i lägeheterna är, följakt-

ligen, ett tecken på ett vårt samhälle och, får man väl förmoda, den kapitalism som har frambringat den kromglänsande motorcykel en leende Schlaug gränslar på den bild som illustrerar hans artikel, har sparat ur. Den ädla vilden skulle, enligt detta fromma önsketänkande, ha levt i fred och endräkt med grannstammen

Äna sidan de romantiska idéerna om det idylliska naturtillståndet, å den andra den marxistiska föreställningen om att samhället formar individens medvetande. Det ser kanske prydligt ut, men ekvationen går inte ihop. Kultur och civilisation kan inte både vara upphov till allt ont och samtidigt framtidens hoppigivande melodi. När Schlaug och hans meningsfränder angriper samhället, är det alltid mer av samma medicin de förespråkar: mer samhälle i form av omsorgslagstiftning, obligatorisk pappamånad och annat.

Och detta är det andra symptomatiska – och mot det första stridande – grundantagandet i artikeln: problemet med vald och krig är en fråga om mer politik och bättre pedagogik. "Vad vore mer naturligt än en FN-konferens om mansrollen?" undrar Schlaug, och uppmanar regeringen att "ta ett allvarligt menat initiativ till detta". Redan språkbruket – just ordet "naturligt" röjer den djupa förvirringen.

Mycket kan man säga om det flitiga FN-konferensandet, men knappast att det är "naturligt". Vilket inte hindrar att Schlaugs dröm mycket snart kan komma att gå i uppfyllelse. Inom Europarådet anordnas redan dessa konferenser om mansrollen. Jag har själv bevisat en sådan tillställning, i Strasbourg härom året, och det var inte särskilt upplyftande.

Min kvalificerade gissning är att vi tyvärr aldrig kommer att lyckas att prata omkull kvinnomisshandlarna. Och mitt ödmjuka förslag är istället att vi straffar dem. Hårt.

4 maj 1999

JAN SÖDERQVIST

I huvudet på en ung förrädare

Amos Oz låter ett litet barn gestalta brottet mellan krigets svartvita och ordets mångskimrande världar. Isobel Hadley-Kamptz har läst hans senaste roman.

Många israeliska författare skriver både barn- och vuxenlitteratur, även de riktigt stora och kända som Amos Oz, David Grossman och A B Yehoshua. I Israel har barnlitteratur hög status.

Roman

Amos Oz
Panter i källaren
Öv: Gidon Avraham
Wahlström och Widstrand, 1999

Ofta används barn i vuxenromaner som huvudpersoner eller viktiga bifigurer. Vill man veckla in sig kan man se det som ett sätt att kontrastera framtid med dåtid och oskuld med ondska. Det ger också en bra grund för en viss typ av rättfram men ändå magisk berättelse. I Amos Oz senast översatta roman *Panter i källaren* handlar det just om en liten pojke. Titeln anspelar på de äventyrsfilmer den unge hjälten ser och inspireras av, där modiga män kämpar för sina ideal, orädda som vilde djur.

Raket mot engelsmännen

Oz berättar, till del självbiografiskt, om en pojke som lever i Jerusalem sommaren 1947. I inbördeskrigets skugga drömmer han om hur han personligen ska köra ut engelsmännen med sin hembyggda raket. Han behöver bara några veckor till för att få den klar. Till sin hjälp har han grundat en hemlig aktionsgrupp. Frihet eller

död, med två kamrater, Chita Reznik och Ben Hur. De sugs alla med av krigsstämningarna, och är fast beslutna att påskynda befrielsen.

Pojken kallas Proffi, en förkortning av professor, och lusten till kunskap är hans främsta drag. Han sträckläser faderns uppslagsböcker i biblioteket, förundras över de utländska böckerna vars bokstäver han inte ens kan tyda, men som skimrar av oändlig visdom. Berättarrösten säger: Jag älskar fortfarande ord, jag tycker om att samla på dem, ordna dem, zblanda dem, vända på dem och kombinera dem.

Denna kärlek blir i romanen Profphis undergång, åtminstone tillfälligt i hans pojkekälvsvärld. Hans fall blir att han träffar en snäll och ineffektiv engelsk polis som vill lära sig hebreiska i utbyte mot att lära ut engelska. Proffi går med på det och samarbetar alltså med fienden. Han gör det emellertid inte utan vanda, utan slits mellan sin lojalitet med befrielsekampen och sin kunskapsförlust. Han löser det tillfälligt med att inbilla sig att han spionerar för sakens räkning, listig som en panter.

*Berättarrösten säger:
Jag älskar fortfarande ord, jag tycker om att samla på dem, ordna dem, zblanda dem, vända på dem och kombinera dem.*

Chita och Ben Hur ser det inte på samma sätt, och en morgon står det målat på husets vägg: *Proffi är en usel förrädare*. Proffi funderar länge över hur en förrädare skulle kunna vara något annat än usel, ingår det inte i själva begreppet? Så utvecklas den här romanen till en text om förräderiets natur. Till slut är alla förrädare, menar Oz, och den stör-

Amos Oz leker med orden, och det blir så vackert att man får ont i magen.

sta förrädaren är historien som aldrig håller vad den lovat. Naturen och kärleken är också förrädare i sin föränderlighet och alla människor förräder någon gång något de tror på, medvetet eller omedvetet.

Proffi tycker själv att han är en förrädare, mot Ben Hurs vackra syster Yardena som han en gång såg klä av sig från sin utkispost på taket. Oz tycks dock mena att Ben Hur är den störste förrädaren eftersom han anklagar sin vän för ett lojalitetsbrott han borde veta aldrig har skett.

Oz egna erfarenheter vävs in i resonemanget. Många är de israeliska ultraortodoxa som ser honom som förrädare, vissa går så långt att de stolt säger sig vara beredda att med sina egna händer döda såväl Oz som andra vänsterintellektuella författare. Genom att söka förstå den andre, palestiniern, inte bara hans behov och krav, utan hans historia, hans kultur och kanske hans hat mot den egna gruppen, anses de lömskt och lumpet förråda sina förfäder och sitt folk. Här ligger också romanens största svaghet, ibland är den mer försvarskrift än skönlitteratur och då tappar den lite av sin lyskraft.

Berättare och ordkonstnär

Oz är här emellertid inte främst debattör utan berättare och ordkonstnär. Trots det tydliga historiska sammanhanget ger han berättelsen allmängiltighet. Striderna och undantagsställanden blir bakgrund till Profphis lekar och små pojkar leker ungetår likadant överallt. Den allvarliga situationen förvandlas för honom till spännande krigsspel och äventyrsfilmerna han ser blir nästan lika verkliga för honom som striderna i grannskapet.

Den kunskapsunger och det lustfyllda förhållande till orden som i romanen ger den lille pojken förrädersstämpel lyser hos författaren på varje sida. Han älskar verkligen orden. Amos Oz. Han leker med dem, använder dem medvetet i nya sammanhang, där de skaver mot tungan. Det är tyvärr omöjligt att helt uttrycka i översättning, men det lyser igenom. På sina ställen blir det poetiskt, på andra filosofiskt och inte sällan så vackert att man får ont i magen.

ISOBEL HADLEY-KAMPTZ

Brings principer

Stefan Lindgren vill korrigera ett sakfel i onsdagens artikel.

En uppmärksam läsare, Anders Püschel, påpekar att jag har fel när jag hävdar att folkrättsprofessorn Ove Bring redan 1979 drev tesen om humanitär intervention beträffande Vietnams invasion av Kambodja.

I en intervju i Tidskrift för Folkets Rättigheter nr 1 2 1979 säger Bring:

Det är non-interventionsprincipen man måste utgå från när man ser på Vietnams invasion i Kampuchea. Vietnameserna har förbruttit sig mot denna princip.

Det är klartext. Jag överlåter åt Bring själv att förklara logiken i det växelvis hävdandet av non-

interventionsprincipen och den humanitära interventionen. Den som vill kan på nätet studera professors tentamensfrågor till unga folkrättsstudenter. Där drillas blivande svenska diplomater att argumentera för humanitär intervention i "ex-Jugoslavien".

hur man kringgår FN:s vetoår och på egen hand startar ekonomisk och annan krigföring mot landet. De tränas med andra ord att passa in i den roll av Nato-sjåkal som höga vederbörande tänkt ut åt Sverige.

Jag ser ingen anledning att ändra i min beskrivning av den tongivande andan på UD (Bring sitter i dess folkrättsdelegation). "Folkrätten är döende. På UD är folkrättskunskapen så gott som obefintlig", skrev Bo J Theutenberg 23 december 1994 i Dagens Nyheter.

STEFAN LINDGREN